

DE LIEFDES PARADOX

ACHT HEDENDAAGSE
FILOSOFEN OVER DE
LIEFDE

ONDER REDACTIE
VAN
WIM DE MUIJNCK

A
U
P

De liefdesparadox

De liefdesparadox

Acht hedendaagse filosofen over de liefde

Wim de Muijnck (red.)

Ontwerp omslag: Suzan Beijer

Ontwerp binnenwerk: Crius Group, Hulshout

ISBN 978 94 6298 173 7

e-ISBN 978 90 4853 141 7 (pdf)

e-ISBN 978 90 4853 142 4 (ePub)

NUR 730

© W. de Muijnck / Amsterdam University Press B.V., Amsterdam 2017

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, Stb. 351, zoals gewijzigd bij het Besluit van 23 augustus 1985, Stb. 471 en artikel 17 Auteurswet 1912, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

Inhoud

Voorwoord	7
Filosofie van de liefde <i>Frank Rebel</i>	11
Redenen voor liefde <i>Katrien Schaubroeck</i>	35
Liefde en persoonlijke identiteit alledaags en ambivalent <i>Annemarie van Stee</i>	51
Ware liefde zonder uniciteit goede redenen voor romantische liefde <i>Frank Hindriks</i>	69
Zelfhulp bij liefdestwijfel <i>Wim de Muijnck</i>	91
Waarom het goed is om van jezelf te houden <i>Jan Bransen</i>	107
Wat maakt blind? Liefde? Of Wetenschap? <i>Jan Bransen en Giel Hutschemaekers</i>	129
Eros bij Plato <i>Charles Hupperts</i>	153
Noten	185
Bibliografie	199
Verantwoording	205
Over de auteurs	207

Voorwoord

U bent met een dringende en moeilijke klus bezig en wilt door niemand gestoord worden. Dan komt uw kind van 5 jaar thuis met een bloedende knie. Het kind is bijna aangereden, het is erg geschrokken en het huilt onbedaarlijk. U laat uw werk in de steek en troost uw kind. Maar wat is uw motief? U vervult uw ouderlijke plicht én u voorkomt bij zichzelf een schuldgevoel. Handelt u dus uit plichtsbesef of uit eigenbelang? Offert u zichzelf op of bent u feitelijk egoïstisch?

Deze vragen vloeien voort uit wat we *de klassieke opvatting van menselijke motieven en redenen* kunnen noemen. Volgens deze opvatting wordt ons handelen primair geleid door eigenbelang, maar kunnen wij ook kiezen voor onze morele plicht. Zo beschouwd zijn onze motieven en redenen dus ofwel zelfzuchtig, ofwel moreel van aard.

De klassieke opvatting lijkt op groteske wijze blind te zijn voor wat u echt beweegt: de liefde voor uw kind. Nu is 'liefde' geen wetenschappelijke term. Bovendien is ons gebruik van de term 'liefde' soms sentimenteel of romantisch, of een excuus om niet na te hoeven denken. En achter gepraat over liefde kunnen allerlei minder verheven motieven schuilgaan. Maar voeren we ons wantrouwen te ver door, dan verliezen we uit het oog wat het betekent een menselijke actor te zijn. Juist als we het meest onszelf zijn, past ons handelen niet in het dualistische keurslijf van de klassieke opvatting. U troost uw kind, niet zozeer om er zelf beter van te worden of omdat het hoort, maar omdat u zichzelf in dit niet-zelfzuchtige handelen vindt en herkent, omdat u het zo wilt en erachter staat, omdat u uw hart volgt – omdat u niet eens anders zou kunnen.

De Amerikaanse filosoof Harry Frankfurt noemt dit *reasons of love*, en dat filosofen zulke redenen recentelijk beter zijn gaan bestuderen – ze werkelijk serieus zijn gaan nemen – is voor een belangrijk deel aan hem te danken. Buiten de filosofie om weet iedereen heus wel dat liefde een krachtige menselijke drijfveer is,

datgene zelfs wat het leven überhaupt de moeite waard maakt. In onze alledaagse conversatie, onze spirituele tradities, de populaire cultuur en de kunsten is liefde onveranderlijk een hoofdthema.

Maar binnen de filosofie ligt dat anders. Veel zaken die in het dagelijkse leven als vanzelfsprekend gelden, zoals de vrijheid van de wil, de objectieve werkelijkheid, of – inderdaad – de kracht van liefde, doen dat binnen de filosofie niet. Het punt is niet dat filosofen dom of onredelijk zijn. Zij zijn alleen erg kritisch op de begrippen die ze gebruiken. Dat zijn immers de werktuigen van hun denken. En als ze menen dat het begrip ‘liefde’ dat denken eerder vertroebelt dan verheldert, dan willen ze ervan af. Zo ging dat gedurende de twintigste eeuw: anderen mochten over liefde schrijven wat ze wilden, vanuit persoonlijke ervaring, poëtische verbeelding, historische interesse of traditionele wijsheid; maar de filosofen richtten zich op andere zaken – taal en betekenis, macht, kennis, enzovoort.

Om die reden was Frankfurts pleidooi voor het idee dat mensen hun hart volgen en uit liefde handelen – dat we in dat soort termen over menselijk handelen moeten nadenken – spraakmakend en omstreden. Frankfurt maakte debat los: het is geen toeval dat hij ons pad elders in dit boek herhaaldelijk zal kruisen. Nu filosofen dankzij hem een manier in handen hadden gekregen om serieus over de liefde na te denken, gingen ze zich meteen afvragen of Frankfurts visie er eigenlijk wel recht aan deed.

‘Liefde’ bleek bij nadere beschouwing een begrip dat veel interessanter, maar ook veel problematischer was dan men lange tijd had aangenomen: een *paradox* drong zich onontkoombaar op. Een paradox is een tweetal opvattingen die elk voor zich aannemelijk zijn, maar niet allebei waar kunnen zijn. Het is een kloof in ons denken die zich voor onze voeten opent en waar we niet overheen kunnen stappen. Een paradox dwingt ons om ons eigen denken kritisch tegen het licht houden.

De paradox waar het hier om gaat houdt in dat liefde zich enerzijds aan het geven van redenen lijkt te onttrekken, maar anderzijds juist allesbehalve arbitrair lijkt. Anders gezegd: wie

exact en om voor iedereen overtuigende redenen meent te kunnen uitleggen waarom hij van iemand houdt, begrijpt er duidelijk niets van. Maar wie zegt dat hij die iemand 'zomaar' liefheeft, in de zin dat zijn liefde net zo goed een willekeurige ander had kunnen betreffen, of dat deze persoon hem ook onverschillig had kunnen laten, begrijpt het al helemaal niet.

Omdat de kwestie van redenen in dit boek prominent aanwezig is, hebben we het *De liefdesparadox* gedoopt. De aanleiding voor dit boek was een door mijzelf geredigeerd themanummer over liefde van het *Algemeen Nederlands Tijdschrift voor Wijsbegeerte*.¹ Een aan dat nummer gewijd symposium aan het Spui in Amsterdam bleek onverwacht veel belangstelling te trekken en toen leek het ons, redacteurs en uitgever, plotseling jammer als de stof uit dat themanummer opgesloten zou blijven in de ivoren toren van een academisch tijdschrift. Het leek ons dat de anders nogal moeilijk toegankelijke academische filosofie hier ideeën produceerde waar een breed publiek direct van zou kunnen profiteren.

Nu is academische filosofie niet altijd goed leesbaar voor niet-specialisten. Maar goede ideeën zijn best aan de algemene lezer uit te leggen, als ze maar worden ontdaan van te veel jargon en uitweidingen voor insiders. Ik ben de auteurs erkentelijk dat ze me hebben toegestaan hun tekst soms aan te passen om dat te bereiken. Ook ben ik Inge van der Bijl van Amsterdam University Press erkentelijk voor de kritische blik waarmee ze de teksten heeft beoordeeld op hun geschiktheid voor de algemene lezer, zonder daarbij inhoudelijke concessies te eisen.

Wim de Muijnck